

Eikö demokratia toimi?

■ Markus Lammenranta

Demokraattinen päätöksenteko näyttää olevan nykyään kivuliasta. Eteläisten euro-maiden on vaikea saada tehtyä vaadittavia säästöpäätöksiä, kun taas pohjoisessa on ollut vaikeaa päättää tarvittavista tukitoimista. Yhdysvallat käy vähän väliä taloudellisen kuilun partaalla, kun demokraatit ja republikaanit eivät pysty sopimaan velkakaton nostamisesta ja muista velkaantumiseen liittyvistä toimista. Suomessakaan hallitus ei saa päätetyksi toimista, jotka korjaisivat hyvinvointivaltion säilymistä uhkaavan kestävyysvajeen. Tuntuu siltä, että jopa monet vakiintuneet demokraatit ampuvat mieluummin omaan jalkaansa kuin tekevät järkeviä yhteiskunnan etua edistäviä päätöksiä. Eikö demokratia toimi?

Demokratian toimiminen ei ole vain sitä, että maassa on demokraattinen yhteiskuntajärjestelmä sekä vapaat ja rehelliset vaalit. Äänestäjien pitäisi myös pystyä tekemään yleisen tai ainakin oman etunsa kannalta järkeviä äänestyspäätöksiä. Tämä taas vaatii tietoa yhteiskunnan rakenteista ja vaikutusmekanismeista sekä erityisesti nykyisin talouden lainalaisuuksista. Vuonna 1964 Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa 38 % kansalaisista ei tiennyt, kuuluuko Neuvostoliitto Natoon, vaikka se oli Naton päävastustaja. Suomessakaan eivät asiat tunnu olevan paljon paremmin, kun suuri osa äänestäjistä ei tiedä, mitkä puolueet kuuluvat hallitukseen tai kuka on maan ulkoministeri.

Tilannetta ei helpota se, että puolueet pyrkivät lisäämään kannatustaan miellyttämällä äänestäjiä. Tällainen populismi ei olisi haitallista, jos ihmiset tuntisivat yhteiskunnan ja maailmantalouden lainalaisuudet, mutta yhdistettynä äänestäjien tietämättömyyteen se johtaa helposti järjettömään politiikkaan. Platon pettyi aikoinaan Ateenan demokratiaan, kun se tuomitsi parhaan asiantuntijansa, Sokrateen, kuolemaan, ja kirjoitti siksi totalitaarista yhteiskuntamuotoa kannattavan *Valtio*-teoksensa.

Demokratia tuntuu haavoittuvuudestaan huolimatta olevan meille paras mahdollinen valtiomuoto. Meidän pitäisikin pohtia sitä, miten demokratian toimivuutta voisi parantaa. Kysymys liittyy olennaisesti siihen, miten ihmisten tietoa yhteiskunnasta ja taloudesta voisi lisätä. Järkevät äänestyspäätökset vaativat tietoa, eivät niinkään arvokeskustelua, jota nykyisin tarjotaan ratkaisuksi joka ongelmaan.

Viime vuosina on syntynyt uusi monitieteinen tutkimusala, sosiaalinen tietoteoria, joka on herättänyt kasvavaa kiinnostusta maailmalla. Sen suosio perustuu pitkälti tämän hetken ehkä vaikutusvaltaisimman tietoteoreetikon, Rutgersin yliopistossa Yhdysvalloissa toimivan Alvin Goldmanin, vuonna 1999 ilmestyneeseen teokseen *Knowledge in a Social World*. Goldman hahmottelee siinä tutkimushanketta, jossa tutkittaisiin, miten erilaiset sosiaaliset suhteet ja järjestelmät vaikuttavat tiedon määrään yhteisössä ja miten niitä voisi kehittää tiedon edistämiseksi. Hän myös osoittaa, että demokratia toimii sitä paremmin, mitä useammalla äänestäjällä on tietoa siitä, kuka ehdokkaista edistää parhaiten hänen päämääriään.

Monet seikat varmasti vaikuttavat siihen, onko äänestäjillä demokratian toimimisen kannalta olennaista tietoa. Yksi tällainen on vapaan ja kriittisen lehdistön sekä muiden tiedostusvälineiden olemassaolo. Ne ovat perinteisesti olleet kansalaisten keskeinen poliittisen informaation lähde. Goldman on kuitenkin huolissaan erityisesti kaupallisten tiedostusvälineiden viihteellistymisestä: sen sijaan, että jaettaisiin tärkeää poliittista informaatiota, vaaleja käsitellään kuin ravikilpailuja, joissa ehdokkaille jaetaan pisteitä vaihtelevan suosion mukaan.

Vapaasta lehdistöstäkään ei ole hyötyä, jos ihmiset eivät lue lehtiä. Niiden ihmisten määrä, jotka lukevat päivittäin sanomalehtiä, on pudonnut dramaattisesti viime vuosina. Eriytisesti nuoret hankkivat kaiken tarvitseman-

sa informaation ilmaiseksi internetistä. Goldmanin mukaan kehitys on huolestuttava, koska internetistä puuttuvat suodattimet, jotka estäisivät väärän informaation läpi pääsyn. Kuka tahansa voi jakaa mitä tahansa ”informaatiota” minimaalisin kustannuksin. Perinteisillä tiedotusvälineillä sen sijaan on omat mekanisminsa virheiden suodattamiseksi, kuten informaation oikeellisuuden tarkistaminen useasta eri lähteestä.

Internetissä oikean informaation erottaminen väärästä jää käyttäjän ja vastaanottajan vastuulle. Näyttää siltä, että ihmiset valikoivat netistä sellaista informaatiota, joka tukee heidän omia ennakkokäsityksiään. Pahimmillaan tämä voi merkitä sitä, että erilaiset, jopa terroritekoihin taipuvaiset, ääriyhmät hakevat tukea omille hulluille ajatuksilleen näitä suosivilta sivuilta. Norjan murhenäytelmä oli huolestuttava esimerkki tällaisesta kehityksestä.

Ei siis ole ihme, että demokratia on vaikeuksissa. Mitä olisi tehtävä? Pitäisikö meilläkin alkaa opettaa kouluissa ja yliopistoissa argumentaatiota ja kriittistä ajattelua? Ainakin pitäisi tutkia lisää niitä sosiaalisia väyliä, jotka vaikuttavat ihmisten uskomuksiin ja siten tiedon määrään. Toivon mukaan tällainen aidosti monitieteinen ja yhteiskunnallisesti tärkeä tutkimushanke alkaisi kiinnostaa tutkijoita myös Suomessa. Onhan kyseessä demokratian ja koko hyvinvointivaltiomme tulevaisuus.

Kirjoittaja on teoreettisen filosofian yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa ja johtaa Tiedon sosiaalisuutta käsittelevää Suomen Akatemian tutkimushanketta.

TAPAHTUMIA SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURASSA

28.2. klo 14–16 Kalevalan päivän tilaisuus. Miten klassikko kääntyy?

1.–2.3. Seminar Epics, Digital Cultural Heritage and Vernacular Languages. Corpora and Databases in Oral Tradition Research.

13.3. klo 13–15 Aleksis Kivi kirjeissään, Kiven kirjeiden kriittisen edition julkistamisseminaari

Kaikki tilaisuudet pidetään SKS:n juhlasalissa, Hallituskatu 1, Helsinki.

Tarkat ohjelmat SKS:n tapahtumakalenterissa: www.finlit.fi/tapahtumakalenteri/

Tilaisuuksiin on vapaa pääsy eikä niihin vaadita ennakoilmoittautumista.

Lämpimästi tervetuloa!

Lisätietoja: tiedotus@finlit.fi

11.3. KLO 18.30 MATKUSTAMINEN ISLAMILAISESSA KULTTUURIPUIRISSÄ KESKIAJALLA

Tieteiden talo, sali 404, Kirkkokatu 6,
00170 Helsinki

Fil.lis. **Kaj Öhrnberg** luennoi Suomalais-arabialaisen yhdistyksen kevätkokouksen jälkeen noin klo 18.30.

Tilaisuuteen on vapaa pääsy, tervetuloa!

Lisätietoja: www.sarab.fi